

Cæsars liv og efterliv

Trine Arlund Hass og Sine Grove Saxkjær

”Gallia est omnis divisa in partes tres”. Rigtig mange af denne bogs læsere vil, hvis de har haft bare en lille smule latin, have stavet sig igennem denne sætning, de første ord i Cæsars *Gallerkrigen*, hvori han beretter om sine felttog i provinsen Gallien i det nuværende Frankrig. Cæsar giver både indblik i de dramatiske kampe, sin egen snarrådighed, og så beskriver han de folkeslag, han møder, med noget, der minder om antropologisk fascination. At han skriver et klart, formfuldendt latin, er det, der gør, at værket fik den plads, som det til stadighed har, i latinundervisningens tidlige fase. Tænk, at man som noget af det første, mens man kæmper med at sætte kryds og bolle, faktisk læser, hvad en af verdenshistoriens mest berømte skikkelser har ladet nedfælde! Uanset om det er, fordi man har fulgt med i latinundervisningen, er historisk interesseret, sætter pris på Shakespeares tragedie eller simpelthen har læst Asterix og Obelix-tegneseriehæfterne, kender man Cæsar, og med god grund: Cæsar skabte grobunden for det kejserlige Romerrige, han var en genial general, der trods grusomheder på slagmarken i Gallien blev berømt for at vise nåde, og han var en mester i selviscenesættelse. Cæsar er aldrig blevet glemt,

og op igennem historien er han og hans gerninger gang på gang blevet brugt som målestok for efterfølgende perioders samfundsmæssige udviklinger og politiske personligheder. Cæsar har kontinuerligt spillet en særlig rolle i vores bevidsthed, selvom afstanden til ham er omtrent 2.000 år, ligesom der fra Danmark til Rom er omtrent 2.000 km. Formålet med denne bog er at formidle den nyeste forskning vedrørende Cæsar. Bogens forfattere er eksperter inden for forskellige felter: klassisk arkæologi, klassisk filologi, antik- og middelalderhistorie samt renæssance- og receptionsstudier, hvilket bidrager til en flerfacetteret fremstilling og fortolkning af Cæsar i hans samtid såvel som eftertid, fra antikken og frem til moderne tid. Dette kapitel fungerer som indledning til bogen. Her skitseres først vigtige begivenheder i Cæsars liv og hans centrale bedrifter, hvorefter vi i nedslag ser nærmere på hans efterliv. I kapitlets sidste del introducerer vi til metoden bag den forskning, der ligger til grund for de derpå følgende studier af Cæsar, og præsenterer bogens kapitler og opbygning.

Fig. 1 | Portræt af Cæsar (Chiaramontitypen). Her ses portrættet i profil – et frontalt billede af portrættet ses i kapitel 6 (Fig. 5).

> **Fig. 2 | Kort over Romerriget på Cæsars tid.**

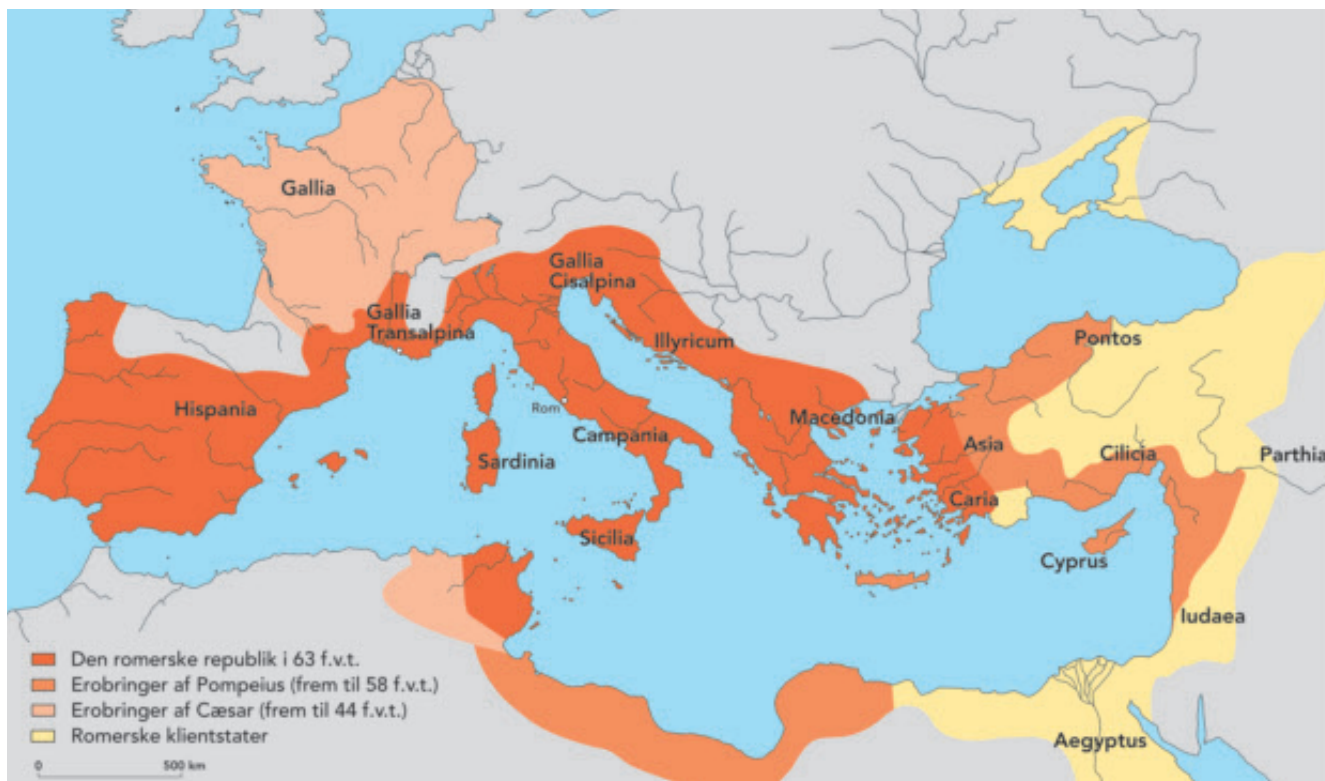
ske, hans mor den aureliske slægt. Faderen blev prætor (den øverste juridiske embedsmand, som rangerede lige under konsulerne) i 92 f.v.t., og vi ved fra den romerske historiker Sueton (ca. 70-130 e.v.t.), at Cæsar mistede sin fader i 85 f.v.t., da han var omkring 15 år gammel (Sueton, *Divus Julius* 1). Ud over det er det begrænset, hvad vi ved om Cæsars tidlige liv.

Med Cæsars familiebaggrund har det ligget i kortene, at han skulle have en karriere som politiker og administrator. I 88 f.v.t. udbrød der borgerkrig mellem Lucius Cornelius Sulla og Gaius Marius, sidstnævnte var gift med Cæsars faster Julia. I 84 f.v.t. blev Cæsar udnævnt til præst for Jupiter, *flamen dialis*, og han giftede sig samme år med Cornelia, som var datter af den romerske politiker Lucius Cornelius Cinna, Marius' allierede. Cæsar og Cornelia fik datteren Julia, det eneste barn, Cæsar fik inden for sine ægteskaber. Da Sulla vandt borgerkrigen i 82 f.v.t., var det naturligvis problematisk for Cæsars politiske karriere, da Cæsar var blandt Marius' tilhængere. Cæsar blev frataget sit præsteembede, og Sulla skal antagelig også have krævet, at Cæsar lod sig skille fra Cornelia, hvilket Cæsar nægtede, og han forlod i stedet Rom. I 80 f.v.t. begyndte hans militærkarriere: Cæsar tjente i Lilleasien, han var bl.a. med til at storme Milet og blev hædret for sit mod. I 78 f.v.t. deltog han desuden i en søslag mod pirater, men ellers endte Cæsars tvungne "udstationering" samme år, idet Sulla døde, og Cæsar derfor kunne vende tilbage til Rom.

Her påbegyndte han sin karriere som taler og jurist – han førte retssager mod to af Sul-

Hvem var Cæsar?

Gaius Julius Cæsar blev født den 12. eller 13. juli, ifølge traditionen i år 100 f.v.t. (men måske nok snarere i 102 f.v.t.), og blot for at foregribe begebenhedernes gang og igen understrege Cæsars vigtighed i historien så er det værd at nævne, at juli måned på daværende tidspunkt hed *Quintilis*. Den fik først navnet *Julius* (heraf juli på dansk) i 45 f.v.t., hvor Cæsar reformerede kalenderen, og måneden er altså endnu i dag opkaldt efter Cæsar. Vender vi tilbage til Cæsars liv, så var begge Cæsars forældre af patricierslægt, dvs. gammel romersk adel. Hans fader tilhørte den juli-

las ledende politikere, og selvom Cæsar tabte dem begge, var sagerne med til at etablere hans ry som juridisk taler. I 75 f.v.t. – altså da han var omkring 25 år gammel – rejste Cæsar til Rhodos for at fortsætte sin retoriske uddannelse under Apollonius Molon, som også Cicero tidligere havde studeret hos. Under opholdet blev Cæsar, måske i forbindelse med forretninger i Lilleasien, taget til fange af pirater. Den græske filosof og forfatter Plutarch (45-120 e.v.t.) fortæller, at piraterne først ville have 20 talenter i løsesum, men at Cæsar blot grinede af dem, fordi de ikke begreb, hvor vigtig han var, og at han herefter selv hævede løsesummen til 50 talenter. Cæsar tilbragte nogle uger hos piraterne, indtil løsesummen blev betalt, og Plutarch beskriver, at Cæsar morede sig blandt dem, deltog i deres sportslege og skrev digte. Han truede indimellem – med et glimt i øjet – med at hænge dem, hvilket fornøjede piraterne, der tilskrev truslerne hans fri-

modighed og ungdommelige sind. De blev dog klogere – så snart Cæsar var løsladt, vendte han tilbage med adskillige skibe og sørgede for, at de alle blev korsfæstet (Plutarch, *Cæsar* 2). I 74 f.v.t. deltog Cæsar desuden i krigen mod kong Mithridates VI af Pontus i Lilleasien.

I 69 f.v.t. døde både Cæsars hustru Cornelia og hans faster Julia, der var enke efter Marius. Cæsar holdt gravtaler for dem begge – i gravtalen til Julia understregede han Juliernes guddommelige ophav, der gik tilbage til gudinden Venus, såvel som Julias faders slægt, der nedstammede fra Ancus Marcius, Roms mytiske fjerde konge. Han fremviste endvidere Marius' dødsmasker ved Julias begravelse (Plutarch, *Cæsar* 5); det havde der været forbud mod under Sulla. To år senere, i 67 f.v.t., giftede Cæsar sig igen, denne gang med Pompeia, der var barnebarn af Sulla. Samme år blev han valgt som kvæstor (dvs. havde ansvar for statskassen og statsarkivet), i 65

f.v.t. som ædil (hvorved han havde politimyndighed, ansvar for bygningsvedligeholdelse og afholdelse af offentlige fester) og *pontifex maximus* (leder af præstekollegiet *pontifices*) og i 62 f.v.t. som prætor. Hans karriere kørte altså nu helt efter bogen: Man fulgte nemlig et fast forløb, *cursus honorum* (embedernes forløb), og bevægede sig hele tiden mod højere poster. På den private front var situationen lidt anderledes: Cæsars hustru Pompeia havde afholdt den religiøse fest for frugtbarhedsgudinden Bona Dea, der bestod af riter kun for kvinder, og her havde politikeren Publius Clodius Pulcher sneget sig ind forklædt som kvinde. Sueton fortæller, at Cæsar efter denne hændelse lod sig skille fra Pompeia – han kunne ikke have en kone, der var mistænkt for utroskab (Sueton, *Divus Julius* 6).

I løbet af 60 eller 59 f.v.t. indgik Cæsar en alliance, det såkaldte første triumvirat, bag om det almindelige politiske system med to af tidens største og mest magtfulde politikere, Marcus Licinius Crassus og Gnæus Pompeius Magnus. Med afsæt i alliancen blev Cæsar endvidere valgt til konsul i 60 f.v.t. for året 59 f.v.t., og han blev herefter prokonsul, dvs. fik myndighed til at styre en provins, *Gallia Cisalpina* (Gallien på denne side af alperne, svarende til Norditalien). Alliancen med Pompeius blev yderligere cementeret i 59 f.v.t., hvor Pompeius blev gift med Cæsars datter Julia. I årene mellem 58 og 52 f.v.t. førte Cæsar militære kampagner i Gallien, om hvilke han skrev værket *Gallerkrigen*. Han havde to prokonsulater i Gallien, idet han blev forlænget af triumviratet i 56 f.v.t. Triumvirerne blev i øvrigt enige om, at Crassus og Pompeius skulle være konsul for det følgende år, og at de fik ansvar for provinserne Syrien og Spanien efterfølgende. Cæsars indflydelse og magt voksede, og situationen mellem Pompeius og Cæsar spidsede til. Da Julia døde i barselsseng i 54 f.v.t., kappedes det

sidste bånd imellem dem. Året efter døde Crassus i kamp mod partherne i Mesopotamien, og et opgør mellem Pompeius og Cæsar var uundgåeligt. I Rom herskede der uro, efter at den før-omtalte Clodius var død i gadekampe i 52 f.v.t., kurien (senatsbygningen) var endda brændt ned, og selvom Pompeius egentlig var prokonsul i sin provins, Spanien, havde han ikke forladt Rom, og han blev af senatet udnævnt til *consul sine collega*, konsul uden kollega – normen var ellers, at der blev valgt to konsulere, som sammen havde embedet ét år. Senatet krævede i 49 f.v.t., at Cæsar skulle afruste sin hær, men Cæsar valgte i stedet at krydse floden Rubicon og dermed forlade sin provins og gå ind i Italien med en hær, hvilket var ulovligt: Cæsar var hermed blevet statsfjende. Borgerkrigen, om hvilken Cæsar selv skrev et værk, var en realitet. Da Cæsar nåede Rom med sin hær, rejste Pompeius fra Italien, men de to mødtes i 48 f.v.t. i slaget ved Pharsalos i den græske region Thessalien. Pompeius tabte slaget og flygtede til Ægypten, Cæsar fulgte efter ham, men Pompeius blev myrdet, kun få dage før Cæsar selv ankom til Alexandria.

I Ægypten støttede Cæsar Kleopatra i hendes ret til tronen og indledte ligeledes et forhold til hende (de fik sidenhen sønnen Cæsarion, født i 47 f.v.t.). Selvom Cæsar siden 59 f.v.t. havde været gift med sin tredje hustru, Calpurnia, var forholdet til Kleopatra offentligt kendt. Cæsar nedkæmpede optøjerne i Alexandria, hvorefter han fortsatte til Lilleasien, hvor han slog kong Pharnaces II, søn af Mithridates VI, i slaget ved Zela (i det nuværende Tyrkiet). Det var i beretningen om dette slag, at Cæsar – ifølge Plutarch – skrev de berømte ord: ”Jeg kom, jeg så, jeg sejrede”, på latin *veni, vidi, vici* (Plutarch, *Cæsar* 50). Cæsar vendte herefter kort tilbage til Rom, førend han satte kurs mod Afrika, hvor han forfulgte og nedkæmpede Pompeius’ støtter. Først sejrede han

Fig. 3 | *Portræt af Brutus udført af Michelangelo Buonarroti 1538.*

ved Thapsos (i det nuværende Tunesien) i 46 f.v.t. og sidenhen ved Munda (i det nuværende Spanien) i 45 f.v.t.; ved sidstnævnte slag slog Cæsar Pompeius' sønner. Efter slaget ved Pharsalos var Cæsar for anden gang blevet udnævnt til diktator, denne gang for et år – han havde tidligere, i 49 f.v.t., været diktator i 11 dage. I april 46 f.v.t. blev han først udnævnt til diktator for 10 år og herefter på livstid – *dictator perpetuo*. Selvom romerne normalt valgte deres ledere, konsulerne, så havde senatet altid kunnet udpege en diktator for en afgrænset periode, dvs. lade én mand stå i spidsen for staten i krisetider. Men med udnævnelsen til diktator for livstid var Cæsar blevet enehersker i Romerriget, hvilket naturligvis ikke blev vel modtaget fra alle sider. Plutarch fortæller ganske vist, hvordan Cæsar afviste at bære en krone (*Cæsar* 61, på græsk *diadema* – dvs. et diadem, der var et monarkisk emblem lig en krone), men alligevel voksede frygten for en genindførelse af monarkiet, som romerne nærrede en

dyb modvilje imod. Denne frygt ledte til en sammensværgelse anført af Marcus Junius Brutus og Gaius Cassius Longinus, der dræbte Cæsar den 15. marts, *Idibus Martiis*. Cæsar blev myrdet med 23 dolkestød, 56 år gammel. Efter hans død blev liget brændt på Forum Romanum. Under legene *Ludi Victoriae Caesaris* (20.-28. juli 44 f.v.t.), der var arrangeret af efterfølgeren Octavian til ære for Cæsar i forbindelse med en fest til Venus Genetrix (Juliernes stammoder), viste en komet sig på himlen. Sueton fortæller, at kometen kunne ses i syv dage, og at den blev set som værende Cæsars sjæl (Sueton, *Divus Julius* 88). Kometen var hermed et tegn på, at Cæsar var steget til himmels og blevet optaget blandt guderne. Den 1. januar 42 f.v.t. gav senatet endvidere posthumt Cæsar titlen *Divus Julius*, den guddommelige Cæsar.

I ovenstående oprids af Cæsars liv træder hans militærpolitiske snilde tydeligt frem, men Cæsar var ligeledes en eminent organisatorisk leder. Han gennemførte en række reformer og lovjusteringer, blandt andet i forhold til de romerske provinser, så deres forhold forbedredes. Han stod bag en omfattende koloniseringspolitik, hvorved 80.000 borgere slog sig ned i provinserne. Han tilstræbte en ensretning af bylovene på tværs af bystaterne (på latin: *municipia*) samt lokalt selvstyre. Han foreskrev desuden, at ædlerne skulle sørge for, at det offentlige vejnet blev vedligeholdt, ligesom grundejere i byerne skulle sørge for vejene foran deres ejendomme. Ud over disse lovændringer og reformer gennemførte Cæsar også adskillige store byggeprojekter i Rom, på Forum Romanum og på Marsmarken: Han opførte et nyt forum, Forum Julium (Cæ-

sars Forum), ligesom han planlagde landdræninger og endda en omlægning af floden Tiberens løb. Derudover reformerede Cæsar, som nævnt indledningsvist, i 45 f.v.t. den romerske kalender til den julianske kalender, hvorved året fik 365 dage og en skuddag hvert fjerde år. Vores kalender i dag, den gregorianske kalender, er i høj grad Cæsars kalender, blot med nogle justeringer indført i 1500-tallet.

Cæsars fascinationskraft

Cæsars berømmelse har været i årtusinder, og hans person og historie har inspireret til et væld af vidt forskellige tolkninger og fremstillinger, men når man tænker på hans liv som råmateriale, er der også mange gode episoder at tage fat på: Ud over det åbenlyse, hans evner og bedrifter som general og politiker, som han ovenikøbet selv beretter om, er der fantastiske og eventyrlige episoder som dem, vi netop har hørt om – piraternes kidnapning af ham, kærlighedsaffæren med den legendariske skønhed Kleopatra og så selvfølgelig hans død. Ét er, at han blev dræbt, men der er også den omstændighed, at både Brutus og Cassius var blevet tilgivet af Cæsar for tidligere at have været på Pompeius' fløj og siden havde nydt godt af alliancen med Cæsar, og at Cæsar ifølge nogle kilder havde haft en langvarig affære med Brutus' mor. Så hvad mente han egentlig med sine sidste ord: "også du, mit barn", som han sagde ifølge Plutarch (Plutarch, *Cæsar* 82)?

Som nævnt tidligere er den første erfaring med Cæsar for manges vedkommende sikkert den version, man møder i *Asterix*. Lad os derfor se lidt nærmere på Uderzo og Goscinny's koleriske, humoristiske og – selvom han på en måde har skurkerollen – hyggelige Cæsar, og hvad det er for et destillat eller for en versionering af Cæ-

sar, vi møder der. Der er selvfølgelig en vis grad af fantasi, men kigger man efter, kan man godt se, at Cæsar selv har haft stor indflydelse på sin fremstilling, for hæfterne om Asterix bygger i høj grad på Cæsars *Gallerkrigen* og på andre kilder til Cæsar. Det er jo hele grundpræmissen, at historierne udspiller sig i forbindelse med kampanjerne i Gallien. Synsvinklen er ændret, og det hele får et komisk twist. F.eks. står slaget ved Alesia stærkt i tegneseriegallerens bevidsthed som et traume, men det kommer til udtryk ved, at det i overdreven grad fornægtes: Stort set alle afviser at kende til Alesia, man nægter endda at vide, hvor Alesia er – og gerne med store bogstaver. Fornægtelsen er så påfaldende, at det er tydeligt, at den er påtaget. Det var efter Cæsars sejr ved Alesia i 52 f.v.t. over en sammenslutning af galliske stammer, at gallernes leder, Vercingetorix, overgav sig og lagde sine våben for – og ifølge tegneserien simpelthen på – Cæsars fødder (*Gallerkrigen* 7.89 – og *Asterix og hans gæve gallere* 1969 (originaludgaven er fra 1961)). Det bliver også morsomt, at Cæsar i tegneserien ligesom i *Galler- og Borgerkrigen* udtrykker sig i tredje person, når han taler om sig selv. Det virker bare mere excentrisk, når det foregår i en taleboble, end når han gør det i sine militære beretninger (det giver dog fortsat anledning til diskussion i forskningen, hvordan man skal udlægge denne udtryksform). Det er interessant, hvordan *Asterix'* Cæsar aldrig bliver en rigtig skurk. Den gennemgående fortælling er romernes stadige forsøg på at indtage den standhaftige gallerby, og mens den gennemsnitlige legionær er på grænsen til det debile og centurionerne ofte lidet sympatiske, udvikler der sig en form for gensidig fascination og forståelse imellem Cæsar og hovedpersonerne. Det går endog så vidt, at Asterix og Obelix kommer ham til hjælp. Nok griner man af Cæsar i *Asterix*, men Cæsar fremstilles med betydeligt mere